

Petr Nešpor

Poradenství - Terapie - Osobní rozvoj

Nenáboženská spiritualita teď frčí

...říká profesor psychologie Pavel Říčan, jinak též laický kazatel Českobratrské církve evangelické

„Přemýšlím, co poradit ateistům při spirituální výchově“, říká provokativně psycholog, psychoanalytik a laický evangelický kazatel Pavel Říčan.

Jednaosmdesátiletého profesora znají generace díky učebnicím i knížce Cesta životem, v níž velmi barevně popisuje osm zásadních křižovatek, na nichž během své životní pouti škobrtáme.

LN: Jak jde dohromady možná až cynický Freudův pohled s romantickým pohledem evangelíka?

Freud měl přítele, faráře Oskara Pfistera, který říkal: „Psychoanalýza je jako lučavka královská. Když ji nasadíte, tak ona rozpustí všechnu strusku a nečistotu, zůstane jenom čisté zlato.“ Tedy pokud tam nějaké zlato je.

LN: Jak se člověk za bolševika dostane k psychoanalýze?

Když mne vyhodili z Psychologického ústavu, Langmeier s Matějčkem mne dostali do Krčské nemocnice. Tam jsem mohl učit – a učit se. Protože když si mne Tardy v roce 1967 vzal do ústavu, byl jsem velmi akademický badatel, samá čísla, grafy, statistiky. Ale v nemocnici jsem se musel naučit klinickou psychologii. A poznat lidi, takže jsem se dal na psychoterapii a nakonec i na tu psychoanalýzu.

LN: Po převratu jste se ale do ústavu vrátil.

Udělalí mne ředitelem, na to jsem vůbec nebyl. Já jsem byl špatný ředitel. Ale jako badatel jsem tam snad nějakou práci ještě udělal. Časem jsem se dostal i k výzkumu tzv. nenáboženské spirituality.

LN: Co to je?

Já vím, ve výzkumu náboženství to nedává moc smysl, ale ten pojem frčí mezi mladými a ke konci minulého století pronikl i do psychologie.

LN: Proč nedává smysl?

Ten pojem vznikl z protestu amerických hipíků, ze zklamání mladých etablovanými církvemi: „I am not religious but I am spiritual!“ Špatně se to překládá, ale sdělení je jasné: S náboženstvím (a zvlášt's církvemi!) nám dejte pokoj, ale spiritualita, to bychom brali. Spiritualitou oni rozuměli to, co církve nabízejí, ale nedávají: autentický prožitek, silný, uchvacující celou duši, náboženství bez církve a bez Boha. Trochu jim „napovídali“ psychologové jako Fromm a Maslow, ale také zkušenost s LSD a dalšími halucinogeny, něco do toho jde z hlubinné ekologie a z fascinace starým pohanstvím – ona Evropa možná dostala jen křesťanský nátěr, který ted' odprýskává, proto to chce tu novou misii. Také Orient přitahuje, víte, jak vážně bere i Halík buddhismus, myslí, stejně jako Toynbee, že setkání buddhismu a křesťanství bylo největší událostí dvacátého století. Psychologové, kteří po tom pojmu spirituality skočili, se drží toho módního – původně asi hipísáckého – klišé: „Náboženství špatné, spiritualita dobrá!“ Jako kdyby se v povětří neproháněli duchové (spiriti) všelijací. Mimochodem, když se někde vyskytne spiritualita „bez náboženství“, tj. bez nauky, bez institucí, bez profíků atd., ona si tu „skořáčku“ rychle vytvoří. Například Stanislav Grof si jako mladý lékař pokusně píchl LSD a měl mohutný zážitek – a dnes máme celé hnutí transpersonální psychologie, které má i u nás své teoretiky a čile se organizuje – vzkvétající náboženství se vším všudy, byt's vědeckým mimikry.

LN: Zpátky k tradičním vírám: katolické bohoslužby se nápadně liší od evangelických větších obřadností.

Ano. Reformace svého času pěkně zatočila s obřadnictvím, které smrdělo magií. Ale přehnali jsme to, zvlášt'ta švýcarská, kalvínská větev. Německý reformátor Martin Luther byl psychologicky rozumnější, luteráni si v kostele i kleknou a pokřizují se,

také se tolik nebojí obrazů. U nás v Česku převládlo to kalvínské, také proto, že když se evangelíci stovky let scházeli tajně po stodolách nebo v lese, tak to na obřady a symboly moc nebylo. Dokonce máme problém se znamením kříže v kostele, vždyt' „ve jménu kříže“ bojovali křižáci proti našim husitům. Jako psycholog dobře vím, jak jsou rituály a symboly důležité, jakou oporou jsou pro náboženský prožitek. Člověk se jich může „podržet“ ve chvíli zmatku, pochyb a nejistoty.

LN: Příklad?

Zůstaňme u té dětské víry a její krize. Teologové nás učí, že ty biblické příběhy o zázracích, dokonce i to Kristovo vzkříšení, nemáme brát doslova. Jejich „pravda pravdoucí“ je ve zvěsti, kterou nesou. Například důležité je, že Kristus žije, tady a teď. To ostatní jsou pomocné představy a pojmy. Ježíš Nazaretský nebyl pravděpodobně ani pohřben, popravení se nepohřbívali, a v nejstarších křesťanských spisech, u apoštola Pavla, není ani zmínka o prázdném hrobě. Když se takovéhle věci děti po kouskách dovídají, tak jim to strašně bourá jistoty. Zato symbol nebo rituál, zvlášt' dobře zažitý a takový, jehož smyslu dítě rozumí (a také ví a má zažito, že ten rituál nese tajemství), ten drží. K tomu se dítě může upnout a líp překoná dobu, než si v hlavě srovná, že ty zázraky „my velcí kluci“ tak moc nepotřebujeme. Nebo hořící svíce, krásný biblický symbol Ducha, věrnosti atd. Ti zažraní kalvinisté, kteří myslí, že slovo je jen to, co se dá napsat jako písmena, i tou svíčkou pohrdají. Jeden jinak skvělý starý farář: „Co se svíčkou? Jen to čadí na strop a dělá to karcinogeny.“ Přitom ve Švýcarsku, samém srdci kalvinismu, kde byla svíčka výslovně zakázána, ji vedení církve naopak doporučilo.

LN: Občas kázete. Jak to?

Mám od evangelíků glejt laického kazatele, ale kážu už jen zřídka. Také na mě není docela spoleh, faráři nevědí, co si ten starej psychologickej štbura zase vymyslí. Například jsem naznačil, že vývěsní skříňka, kterou měl dotyčný sbor před kostelem, vypadá spíš jako by patřila spolku zahrádkářů než jako poutač misijní stanice, která vkusně, ale naléhavě a „hlasitě“ zve k návštěvě – všechny, věřící i nevěřící, dobré i zlé. V té naší zpohanštělé české kotlině jde přece dnes o misii stejně jako v době Ježíše a Pavla. To nám vzkazuje i římský biskup, ale my evangelíci na to moc neslyšíme.

LN: Tak ale vypadá novodobá česká religiozita, ne? Skrytá, zdrženlivá, plachá...

Jistě, jen ne nějakou barnumskou reklamu! Ale někdy to jde trochu moc daleko. Stane se, že v jedné kanceláři spolu léta pracují dva lidé, kteří o sobě nevědí, že jsou oba evangelíci. Ale já se bojím, že chybí misijní drajv, že jsme docela spokojení sami mezi sebou, samí slušní lidé, kteří si rozumějí a věří si. Nějaký „cizinec“ by spíš rušil. Takže se z církve nenápadně měníme ve „spolek přátel Ježíše Krista“.

LN: To skomírání ale netrápí jen evangelíky.

Podle statistik se v Česku každých deset let „velké“ církve scvrknou na polovičku, tedy podle sčítání lidu. V reálu, jak se lidé schází a žijí, to tak hrozné není, ale zlé je to dost. Typické je, že děti kolem dvanáctého roku, když začnou „rozum brát“, řeknou – nebo neřeknou, ale jako by řekly: „Díky, já už nechci, je to tady otrava.“

LN: Proč?

Žvanil bych, kdybych řekl, že tomu rozumím. Jako psycholog vidím spíš jen jednotlivé projevy toho úpadku religiozity. Do očí mě bije, jak děti zbytečně nudíme. Například v kostele, kde začínají spolu s dospělými, je zásadně první píseň žalm.

LN: A to je nuda?

To je velebná starobylá židovská píseň stará tři tisíce let, na nápěv starý pět set let. Pro toho, kdo se do žalmů „vezpívá“, skvost! Ano, některé děti jsou tak hudebně a duchovně nadané, že se i tak „chytanou“, ale většina se prostě upřímně nudí. A to je pro náboženskou výchovu vražedné. Zdá se mi, že faráři věří: Čím víc Bible, tím líp, tak to nemůže být špatně, ty děti se do toho už nějak vpraví. V katolickém kostele v Třeboni jsem zažil zahájení bohoslužeb krásnou zpěvnou moderní písní (kterou my zpíváme taky) – a zpěv vedl maličký dětský sbor.

LN: Takže vy, jako psycholog a evangelík, se katolickým rituálům nevysmíváte.

To ani náhodou. Reformace, která nás zbavila spousty zbytečných a škodlivých věcí, nám také vzala něco, co podporuje spiritualitu, tedy prožitek, a co brání před úzkostí. Ale to jsou věci na dlouhou diskusi.

LN: Do kostela v neděli chodí jeden člověk z dvaceti, takže disputace, zda jsou úzkosti vystaveni spíš evangelíci než katolíci, je většině lidí šumafuk. Jak úzkost řeší ateisté a lidé „nenábožensky spirituální“?

Alkohol, gambling, u nás na rekordní úrovni. Dnes je rozšířená léková závislost na antidepresivech, která jsou účinná a komfortní. V lepším případě hraje roli duchovního pastýře psychoterapeut. A řada z nich to hraje dobře. Terapeut umí často věci, které pastor neumí, které nezná, ač by mohla měl – někdy umí, ale jsme v tom teprve na začátku. Úzkost, vinu, existenciální drama duše často zvládne psychoterapeut líp, někdy to bez určitých „technických“ prostředků nejde.

LN: Vás nacpané čekárny terapeutů nepohoršují?

Spíš bych řekl, že je psychoterapie pořád málo. Psychoterapie nese hodně věcí, které církev zapoměla nebo nezná, zejména hlubinná psychoterapie ve Freudově a Jungově tradici. Ale stejně tak jako psycholog musím říci, že spiritualita je něco, co lidé velice potřebují. A já teď přemýšlím, co poradit ateistům při výchově dětí: jak je spirituálně vést.

LN: Radit ateistům?

Ovšem! Je spousta lidí, kteří v Boha nevěří, ale dobře cítí duchovní poušť kolem sebe – i v sobě. Zároveň znají duchovní tradici Západu natolik, že k ní chtějí dětem nějak poskytnout přístup. Možná mají k církvím tolik důvěry, že jim chtějí spirituální výchovu svěřit, možná ne. Takže konkrétně: co mají dětem říkat. A hlavně: co s nimi mohou společně dělat, v čem je spirituální náboj, nějaká náповeď, nějaká směrovka k tajemství, k tomu, co je nad námi, nebo – jak říkal Tillich – k hlubině bytí. Píšu o tom knížku – krásná práce, ale „o ústa“.

LN: Vaše nejznámější kniha se jmenuje Cesta životem. Vydává se dodnes, ačkoli jste ji napsal a připravil k vydání ještě za totality.

Dal jsem do ní hodně, i když asi víc přemýšlení než zkušenosti a originální znalosti. Je to vlastně Erik Erikson, jehož jsem domyslel a rozvedl. Ta knížka je popularizace. Ale na druhou stranu se dnes psychologové natolik specializují, že ocení i náročnější popularizaci jiného specialisty. Eriksona jsem chytil v Americe, kde jsem hledal

„osvícení“ v laboratoři světoznámého mistra psychometrie – a našel jsem prázdnotu formální virtuozity.

LN: Erikson přímo navazuje na Freuda. Ale když říká, že každá životní etapa má svoji krizi a duševní úkol, který je nutný zvládnout, tak to není psychoanalytické, ale spíše teologické uvažování, ne?

On tu teorii vymyslel se svojí manželkou, mimochodem farářskou dcerkou. A když to napsali, tak jim došlo, že ony úkoly jsou vlastně základní křesťanská témata. Jenže ještě za svého života si Erikson uvědomil, že mnozí mladí, ale vlastně i starší to dnes nechtějí. Nechtějí žádný řád, natož úkol. Chtějí být věčně mladí a věčně si hrát. Poslání? Pryč s tím! Zdá se mi, že je to jakási antivíra – odmítnout i to náboženství bez Pánaboha.

ROZHOVOR TÝDNE – s psychologem Pavlem Říčanem hovořil Petr Kamberský;
Lidové noviny, 29.11.2014, str. 11

Na článek mne upozornil můj kamarád, kněz, publicista Josef Hurt. Pepo, díky!
<http://www.josefhurt.cz/node/5355>

Kategorie: [Spiritualita](#)

Publikováno Prosinec 4, 2014 , autor: 711petr@gmail.com

2014 © Petr Nešpor

[Decode](#) — Scott Smith